

Asia: VM183:00/2017 ja VM/1631/03.01.00/2018

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ehdotettu laki sivuaa Kansalliskirjaston toimintakenttää toisaalta tieteellisenä kirjastona sekä toisaalta kulttuuriperintöaineistoja hallinnoivana kansallisena muistiorganisaationa.

2. Arvionne lukuun 2 Nykytila

Kansalliskirjasto toimii osana Helsingin yliopistoa, ja sen toimintaa sääntelee yliopistolain ohella laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä (1433/2007). Kirjaston lakisääteisenä tehtävänä on kansallisen kulttuuriperinnön säilyttäminen ja saattaminen yleisön saataville. Kansalliskirjasto on toimialallaan merkittävin kotimainen digitaalisten sisältöjen tuottaja ja se kehittää digitaalisia palveluja koko kirjastokentän tarpeisiin.

Lakiluonnoksella ei toteutuessaan olisi suoranaisia juridisia vaikutuksia Kansalliskirjaston toimintaan. Kansalliskirjastolla on kuitenkin keskeinen rooli kulttuuriperintöaineistojen metatietojen tuotannon koordinoinnissa muistiorganisaatiosektorilla, ja laajemmin myös julkishallinnossa. Ehdotettu laki muuttaisi toimintaympäristöämme tavalla, joka voi tulevaisuutta ajatellen olla merkityksellinen myös Kansalliskirjaston kannalta.

3. Arvionne lukuun 3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Lakiehdotuksen teknisenä tavoitteena on koota tietoaineistojen hallintaa koskeva hajallaan oleva erillissäätely yhteen yleislakiin. Tavoitteena on edistää julkisuusperiaatteen mukaista oikeutta saada tieto viranomaisten asiakirja-aineistoista sekä tieteellisten tutkimusaineistojen uudelleenkäyttöä. Samalla edistettäisiin kansalliseen kulttuuriperintöön liittyvien viranomaisten tietoaineistojen ja arkistojen muodostamista.

Tavoitteet sinällään ovat kannatettavia, mutta toteutustapa jää avoimeksi. Luonnos ei sisällä ehdotuksia, joilla laajennettaisiin nykyisiä oikeuksia saada tietoja viranomaisten tietovarannoista. Sen sijaan tavoitteeseen arvioidaan päästävän tehostamalla tietoaineistojen hyödyntämistä integroimalla järjestelmiä sekä parantamalla viranomaisten välistä yhteistyötä.

Olenneisimmat säännökset sisältyvät lakiehdotuksen lukuun 8, jossa erotellaan tietoaineistojen säilyttäminen ja arkistointi. Arkistoinnista on kyse, kun viranomainen ei enää tarvitse tietoaineistoja niiden alkuperäiseen käyttötarkoitukseen. Tällöin on tehtävä päätös joko niiden tuhoamisesta tai arkistoinnista.

Ehdotettu laki korvaisi nykyisen arkistolain. Luonnoksessa ehdotetaan perustettavaksi uusi toimielin, julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunta, jonka tehtävänä olisi mm. tehdä päätös arkistoitavista ja tuhottavista tietoaineistoista (elinkaaripäätös). Tältä osin Kansalliskirjasto yhtyy Kansallisarkiston julkisuudessa esittämään kritiikkiin. Uuden toimielimen perustaminen on ratkaisuna byrokraattinen ja toimielimen asiantuntemus voidaan perustellusti kyseenalaistaa.

Lakiluonnoksessa viitataan perustuslakivaliokunnan linjaukseen, jonka mukaan henkilötietojen (siis myös henkilötietoja sisältävien aineistojen) pysyvä säilyttäminen on vastoin henkilötietojen suoja koskevia säännöksiä. Kansalliskirjaston lakisääteisenä tehtävänä on kuitenkin kaiken kansallisen kulttuurin aineistojen säilyttäminen tuleville sukupolville. Kulttuuriperintöaineistojen säilytysvelvoitteesta on säädetty Kansalliskirjastoa koskevassa erillislaissa, joten lakiehdotuksella ei tältäkin osin olisi vaikutuksia Kansalliskirjaston nykyisten ydintoimintojen osalta.

Yliopistolaissa määriteltyjen yliopistojen sisäinen tiedonhallinta jäisi ehdotetun lain soveltamisalueen ulkopuolelle. Tiedeyhteisössä syntyneiden tutkimusaineistojen osalta arvion niiden tuhoamisesta tai arkistoinnista tekisi korkeakoulussa toimiva tutkimuseettinen toimikunta. Tilanteissa, joissa aineistoihin sisältyisi erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, toimikunnan tulisi pyytää lausunto korkeakoulun tietosuojavastaavalta (37§)

Kansalliskirjasto toimii osana Helsingin yliopistoa. Kirjasto yhtyy Helsingin yliopiston lausunnossaan esittämiin kommentteihin. Yliopistossa toimivien tutkimuseettisten toimikuntien tehtäviin ei ole kuulunut aineistojen arkistointitarpeen arvioiminen. Yliopistossa on tietosuojavastaava, mutta toiminnan nykyresurssit eivät riitä nyt ehdotettujen uusien lisätehtävien hoitamiseen. Vastuu tutkimusaineistoihin liittyvien eettisten riskien arvioinnista kuuluu tutkijoille itselleen; tarvittaessa nämä voivat olla yhteydessä yliopiston tietosuojavastaavaan.

5. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 1 yleiset säännökset (pykälät 1-4 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Ehdotettua lakia sovellettaisiin julkisuuslaissa määriteltyjen viranomaisten tiedonhallintaan, eli se koskee myös yliopistoja. Helsingin yliopisto on laissa tarkoitettu ”tiedonhallintayksikkö”.

Suoranaisimmin Kansalliskirjaston toimintaa koskettavat julkisuuslakiin ehdotetut muutokset. Lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta sovelletaan myös Kansalliskirjaston toimintaan; ensinnäkin Kansalliskirjastoon osana viranomaista, eli Helsingin yliopistoa, sekä toiseksi myös niiltä osin kuin kyseessä on kulttuuriaineistolain nojalla luovutettujen aineistojen käyttö.

Kansalliskirjasto toimii osana Helsingin yliopistoa ja sen tehtävistä kulttuuriperintöaineistojen säilyttäjänä ja käyttöön saattajana on säädetty erillislaissa. Luonnoksella ei siis olisi suoranaisia juridisia vaikutuksia tältä osin.

6. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 2 Julkisen hallinnon tiedonhallinnan yleinen ohjaus (pykälät 5-9 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

7. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 3 Tiedonhallinnan suunnittelu ja kuvaaminen (pykälät 10-12 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

8. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 4 Tietoturvaluokitus (pykälät 13-18 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

9. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 5 Turvallisuuksiluokitus (pykälät 19-22 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

10. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 6 Asian ja palvelujen tiedonhallinta (pykälät 23-26 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

11. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 7 Tietoaineistojen muodostaminen ja sähköinen luovutustapa (pykälät 27-31 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

12. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 8 Tietoaineistojen säilyttäminen ja arkistointi (pykälät 32-38 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

13. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 9 Erinäiset säännökset (pykälät 39-40 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

14. Muut huomiot

Jatkovalmistelussa tulisi huomioida Kansalliskirjaston keskeinen rooli kulttuuriperintöaineistojen metatietojen tuotannon koordinoijana. Metatieto on ensiarvoisen tärkeää tietosisältöjen löydettävyyden ja yhteen toimivuuden kannalta. Kun tietosisällöt kuvaillaan yhteisesti sovittujen sääntöjen mukaan käyttäen yhteisiä ontologioita ja sanastoja, niitä voidaan hyödyntää yhteisissä järjestelmissä ja tarjota loppukäyttäjille yhteismitallisesti.

Kansalliskirjastossa tehty työ kansallinen ja kansainvälinen työ metatiedon standardien ja kuvailustandardien ylläpitäjänä ja kehittäjänä ohjaa metatiedon tuotantoa. Kansalliset palvelut kuten sanasto- ja ontologiapalvelu Finto ja pysyvien tunnisteiden URN-palvelu yhtenäistävät metatiedon tuotantoa, ja mahdollistavat kehittyneet toiminnallisuudet.

Lakiluonnos keskittyy nykymuodossaan järjestelmien ja tietoaineistojen yhteen toimivuuteen. Siinä tulisi kuitenkin huomioida myös tietosisältöjen löydettävyys ja kuvailevien metatietojen yhteen toimivuus. Pysyvien tunnisteiden käyttö osana metatietoja tulisi ottaa huomioon muuallakin kuin arkistoinnin tehtäväluokissa.

Vaikutusten arviointi

Tiedonhallinnan suunnittelu ja kuvaaminen:

-

Tietoturvallisuus:

-

Asian ja palvelujen tiedonhallinta:

-

Tietoaineistojen luovuttaminen ja sähköinen luovutustapa:

-

Tietoaineistojen säilyttäminen ja arkistointi:

-

Muuta huomioitavaa:

Heikkinen Pekka
Kansalliskirjasto